

EMİNE SEMİYE'NİN ABLASI FATMA ALİYE'YE MEKTUPLARI

Şefika KURNAZ*

Özet: Meşhur tarihçi, hukukçu ve devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa'nın kızları olan Fatma Aliye ve Emine Semiye, Osmanlı kadın hareketinin önemli iki ismidir. Her ikisi de, kendi çağlarında eserleri, düşünceleri, faaliyetleri ve yaşayışları ile etkili olmuşlardır.

Emine Semiye'nin çeşitli tarihlerde ablası Fatma Aliye'ye yazdığı dört mektup bulunmaktadır. Bu mektuplar, iki kardeşin kişisel tarihleri kadar, Osmanlı kadınlık tarihinin belli bir dönemine de ışık tutan özgün bilgiler vermektedir. Meşrutiyet'in hemen ardından İstanbul'da kadınlara yönelik saldırılar, bunları önlemek için Jöntürklerden müfrezeler oluşturulması, Emine Semiye'nin Hukuk-ı Nisvan adıyla gizli bir dernek kurma niyeti, Emine Semiye'nin Paris izlenimleri bu bilgiler arasındadır.

Anahtar kelimeler: Emine Semiye, Fatma Aliye, mektup, kadın, Edirne, İstanbul, Paris.

Letters of Mrs. Emine Semiye to Her Old Sister Mrs. Fatma Aliye

Abstract: Fatma Aliye and Emine Semiye, the daughters of the famous historian, jurist, and statesman Ahmet Cevdet Pasha, were the two important figures of the Ottoman times women's movement. They were influential with their works, ideas, activities and life styles. Four letters that Emine Semiye wrote to her elder sister Fatma Aliye at different times now survive. These letters give us first hand information not only about the personal histories of the sisters but also about the history of the Ottoman women. Among the given information in the letters are the attacks against women in Istanbul just after the Declaration of the Second Constitutional Monarchy; the Jeun Turc attempts to prevent these attacks; Emine Semiye's intention to establish a secret organization under the name "Hukuk-i Nisvan" (Women's Rights); and again Emine Semiye's impressions about Paris.

Keywords: Emine Semiye, Fatma Aliye, letter, woman, Edirne, İstanbul, Paris.

Fatma Aliye

Fatma Aliye Hanım (9 Ekim 1862-13 Temmuz 1936), Türk edebiyatının ilk kadın romancısı olarak ün kazanmıştır. Tarihçi, hukukçu ve devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa'nın kızıdır. Özel dersler alarak ve okuyarak kendini yetiştirdi. Fransızca öğrendi.

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi.

George Ohnet'in Volonte adlı romanını "Bir Hanım" imzasıyla ve Meram adıyla Türkçeye çevirdi (1889). Bundan sonra "Mütercime-i Meram" olarak tanındı. Bu başarısıyla, Ahmet Mithat Efendi'nin övgüsüne mazhar oldu. Bir süre sonra Ahmet Midhat ile birlikte bir roman yayınladılar: Hayal ve Hakikat (1891). Ahmet Midhat'ın onun hakkında yazdığı bir kitap ününün iyice yayılmasını sağladı: Bir Muharrire-i Osmaniye'nin Neş'eti (1893).

Fatma Aliye'nin kendi adıyla yayınladığı ilk romanı Muhadarat (1892) büyük ilgi gördü. Bunu Udi, Refet, Enin, Levayih-i Hayat takip etti. Romanlarında evliliğe kadın penceresinden bakan yazar, eşler arasında sevgi ve uyumu, tanışarak evlenmenin önemini, kadının çalışıp para kazanması gibi konulara yer verdi. Fatma Aliye'nin son eseri, babasını anlattığı Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı (1914)'dir.

Fatma Aliye, başta Kadınlara Mahsus Gazete olmak üzere çeşitli gazete ve dergilerde kadın sorunlarını dile getiren yazılar yayınladı. Osmanlı kadınları hakkında eksik, yanlış ve önyargılı bilgilere sahip olan Avrupalılara İslâm'da kadının durumunu anlatmak için Nisvan-ı İslâm (1892) isimli eserini kaleme aldı. İslâmcılık fikir akımına bağlı olan Fatma Aliye, Osmanlı kadınının geleneklerinden kopmadan çağdaşlaşabileceği görüşündeydi.

Fatma Aliye, Hilâl-i Ahmer'in ilk kadın üyesidir. Birçok yardım cemiyetinde de aktif olarak çalıştı. Kendisinin asker ailelerine yardım amacıyla kurduğu Nisvan-ı Osmaniye İmdat Cemiyeti (1897), bu alanda kurulan ilk dernekler arasındadır. Araştırmalar, onun aynı isimle farklı tarihlerde iki ayrı dernek kurduğunu düşündürmektedir. Bunlardan ilkinin, 1897 Yunan savaşında şehit olanların ailelerine yardım amacıyla kurmuştur. Üyelerinin tamamı kadındır. Cemiyet, çalışmalarını Fatma Aliye Hanım'ın evinde sürdürmüştür (Aşa 1993: 95-96). Aynı isimli diğer cemiyet, askerlere hizmet amacıyla 29 Aralık 1908'de İstanbul'da kurulmuştur (Çakır 1994: 72).

Fatma Aliye Hanım, yardım faaliyetleri dolayısıyla II. Abdülhamid tarafından 7 Temmuz 1887 ve 29 Mayıs 1899 tarihli beratlarla "ikinci rütbeden şefkat nişanı" ile ödüllendirilmiştir (Kızıltan-Gençtürk 1993: 52, 54).

İlk Türk kadın romancı olarak tanınan Fatma Aliye, Avrupa ve Amerika basınında da söz konusu edilmiştir. Eserleri Şikago'da Dünya Kadın Kütüphanesi Kataloğu'nda sergilenmiştir (1893). Nisvan-ı İslâm Fransızca ve Arapça'ya, Udi Fransızca'ya çevrilmiştir. Fransız yazar Emile Julyar'ın Doğu ve Batı Kadınları adlı eserini, Fransız gazetelerine yazdığı bir mektupla eleştirmesi, Paris'te büyük yankı uyandırmıştır (Aşa 1993; Esen 200: 115-120).

Emine Semiye

Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı ve Fatma Aliye Hanım'ın küçük kardeşi olan Emine Semiye (1868-1944), Meşrutiyet döneminin tanınmış kadın yazar ve romancılarından. Ablası gibi o da, ailede özel dersler alarak kendini

EMİNE SEMİYE'NİN ABLASI FATMA ALİYE'YE MEKTUPLARI

yetiştirmiştir. İsviçre ve Fransa'da psikoloji ve sosyoloji eğitimi görmüş, öğretmenlik ve müfettişlik yapmıştır. Yardım dernekleri kurmuş, sosyal ve siyasal faaliyetlerde bulunmuştur. Önceleri İttihat ve Terakki Fırkası'nın faal bir üyesi iken, sonradan ona tepki olarak kurulan Osmanlı Demokrat Fırkası'nın üyeleri arasında yer almıştır. Tutuklanma korkusuyla Paris'e gitmek zorunda kalmıştır (Kurnaz 2007:453-454). Taha Toros, onun gizli politika işlerine karışan ilk Türk kadını olduğunu söyler (1992: 212). Selânik'te yayınlanan Mütâlaa (1896) ve Kadın (1908-1910) gazetelerinde başyazarlık yapmış, İstanbul'daki Hanımlara Mahsus Gazete başta olmak üzere Bahçe, Asır, Yeni Asır, Yeni Edirne, Şûrâ-yı Ümmet, Resimli Kitap, Yeni Gazete, Saâdet, Yeni Gazete gibi gazete ve dergilerde yazılar yayınlamıştır (Kurnaz 2007/1).

Emine Semiye 1892'de öğretmenliğe başlar. Eşi Reşit Paşa Selanik'te Maarif Müdürü iken kendisi de 1896'da buradaki kız okullarını teftişle görevlendirilir (Hürmen 2004:259-260). Daha sonra kocası Serez Mutasarrıfı (1905), kendisi de Serez kız okulları müfettişi olur. II. Meşrutiyet'le birlikte kocası Edirne valisi olunca, o da Edirne'ye gider (Tuncor 1969:16) .

23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet'in ilanı sırasında Selanik'tedir. Ancak kısa süre sonra Kıbrıslı Kâmil Paşa'nın üçüncü Sadrâzamlığı sırasında (7 Ağustos 1908) İttihatçıların tutuklanmaları üzerine, kendisinin de tehlikede olduğu haberini alınca Paris'e kaçar. Sonradan tekrar geldiyse de, Kâmil Paşa'nın 29 Ekim 1912'de dördüncü defa Sadrâzam olmasıyla yeniden yurt dışına gidecektir. Paris'ten ablası Fatma Aliye'ye gönderdiği mektupların tarihleri de (1912, 1914) bu bilgileri doğrulamaktadır (Kızıltan-Gençtürk 1993: 46).

Mektuplar Hakkında

Bugün elimizde Emine Semiye'nin ablası Fatma Aliye'ye yazdığı 4 mektup bulunmaktadır.¹

Emine Semiye, 23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet'in ilanı sonrasında kocası Reşit Paşa Edirne valisi olunca, eşiyle birlikte Edirne'ye gitmiştir. Onun ablasına yazdığı birinci mektup 24 Ağustos 1908 tarihlidir. Mektubun yazıldığı yer belirtilmemiştir. Yakın zamanda bir yerde buluşulacağından söz edildiğine göre, Selânik veya Edirne'den yazılmış olması muhtemeldir. Meşrutiyet'in ilanından bir ay sonra yazılan mektupta, hürriyet ortamından duyulan sevinç açıkça görülmektedir.

¹ Bu mektuplar Atatürk Kitaplığı'nda Fatma Aliye Hanım evrakı arasındadır (Kızıltan-Gençtürk 1993: 46). Emine Semiye'nin, eniştesinin vefatı üzerine ablasına başsağlığı dilemek için 17 Haziran 1928 tarihinde Adana'dan yazdığı beşinci mektup katalogta gösterildiği halde kütüphanede bulunamamıştır (16/5).

Mektuptan, Meşrutiyet sonrasında babaları Ahmet Cevdet Paşa aleyhinde bazı haksız sözler söylendiği anlaşılmaktadır. Emine Semiye, ablasına, eserleri yayınlanacak ve maarife yaptığı hizmetler anlatılacak olursa bunun önlenebileceğini söyler. Nitekim, 25 Ocak 1912 tarihli üçüncü mektupta Fatma Aliye'nin babasının eserlerini yayıncıya teslim edeceğini öğreniriz. 20 Mart 1914 tarihli dördüncü mektupta ise Fatma Aliye, Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı isimli eserini yayımlamıştır. Basım tarihinin 1914 olduğunu bildiğimiz eser, demek ki 20 Mart tarihinden önce basılmış olmalıdır.

İkinci mektup, 29 Ekim 1908 tarihinde, muhtemelen Edirne'ye geldikten birkaç ay sonra yazılmıştır. En sonda yer alan, "Bayram telaşı arasında yazdığım bu arızamdaki karışıklığı mâzur u af buyurunuz" ifadesinden de anlaşılacağı üzere, mektupta bir insicamsızlık dikkati çekmektedir.

Mektuptan anladığımız göre, o günlerde İstanbul'da kadınları tahkir eden bazı hareketler olmuştur. Bunlara karşı Jöntürklerden oluşan 120 kişilik 20 polis müfrezesi oluşturulduğunu anlıyoruz. Emine Semiye, bu sayede kötülüklerin önünün alınmasını ve kendilerinin de feminizm üzerinde anlaşarak erkeklere, kadın cemiyetine yardım ve hizmeti öğretebilmeyi temenni eder. Edirne sâkindir. İstanbul'un da bir an önce sakinleşmesini temenni etmektedir.

Resneli Niyazi Bey, Rıza Tevfik'in kardeşi Selma Hanım'a hakaret etmiş, bunu duyan Emine Semiye, kadınlık gururunun kırıldığını belirterek, olayı İttihat ve Terakki'nin ileri gelenlerinden dört önemli kişiye protesto mektupları yazmış, sadece birinden cevap alabilmiştir. O da metanet tavsiye etmektedir.

İttihat Terakki'nin ileri gelenlerinden Rıza Tevfik Bey, Edirne'de evlerine gelir. Emine Semiye'nin kocası Reşit Paşa mektubu ona da okur. Onun üzerine uzun uzun ne yapılabileceğini konuşup bir karara varırlar. Buna göre, Avni Paşa'nın eşi Ayşe Hanım aracılığıyla Tal'at Bey eve çağrılacak; Rıza Tevfik Bey de İstanbul'a dönünce kadınları savunulması konusunda Fatma Aliye ile görüşecektir.

Emine Semiye, ablasının Tercüman-ı Hakikat ve Şûrâ-yı Ümmet'te çıkan makalelerini okumuş, özellikle tarih bilgisine dayanarak kadınları savunmasını beğenmiştir. Fakat, onun üslûbunu biraz yumuşak ve aydınların anlayabileceği tarzda bulur. O, halkın anlayacağı dille ve daha sert bir üslûpla yazılması gerektiğini düşünür.

Fatma Aliye'nin Nisvân-ı Osmaniye İmdad Cemiyeti adıyla 1897 ve 1908'de iki dernek kurduğunu belirtmiştik. Emine Semiye, ablasına kadınlara yönelik saldırıları önlemek amacıyla Hukuk-ı Nisvan adıyla gizli bir dernek kurmaya karar verdiğini, isterse onun öncülüğünde güvendiği kadınları da alarak Kadıköy şubesiyle birleşebileceklerini önermekte; ayrıca ablası isterse kendisinin de Edirne'de derneğin bir şubesini açarak yardım toplama faaliyetine katılabileceğini, ihtiyaç duyduğu zaman gelebileceğini söylemektedir. Ancak, Emine Semiye 1908'de

EMİNE SEMİYE'NİN ABLASI FATMA ALİYE'YE MEKTUPLARI

Edirne'de Hıdmet-i Nisvan Cemiyet-i Hayriyesi adıyla bir dernek kurduğuna göre (Kurnaz 1996:194-195), sözkonusu Kadıköy Şubesi buna ait olmalıdır. Bu durumda, Emine Semiye'nin önerdiği Hukuk-ı Nisvan cemiyetinin kurulamadığı, Fatma Aliye'nin de bu tarihten sonra derneğini faaliyete geçirdiği anlaşılmaktadır.

Fatma Aliye Evrakı arasında yer alan 17 Aralık 1908 tarihli bir mektuptan, Hatice Hanım adında birinin Emine Semiye'nin isteği üzerine derneğe yardımda bulunduğunu öğreniyoruz. Bir başka belgede de yardımlarla ilgili hesap dökümleri yer almaktadır (Kızıltan-Gençtürk 1993: 31, 42).

Mektuptan öğrendiğimize göre, Emine Semiye, ablasının camide bir konuşma yapması için İttihat ve Terakki Genel Merkezine iki kez yazı yazmışsa da bir cevap alamamıştır. Ablasına haber vermese de, mevlide davet ettirmeyi başarmıştır. Daha sonra onun vaaz vereceğini işitince, sevinç ve şaşkınlıkla yolunu gözlemeye başlar. Fakat, bilemediğimiz bir sebepten ötürü Fatma Aliye mevlide de gelemez. Bunun üzerine katılımcı hanımların bazıları, "Biz Fatma Aliye Hanım'ın va'zını dinlemek için çok uzaklardan geldik, bari kardeşi zararımızı tazmin etsin" demişlerse de, Emine Semiye rahatsızlığını beyan etmiştir. Ona göre, Fatma Aliye o gün gelip konuşmuş olsa kimse bir şey demeyecek ve şiddetle alkışlanacaktır.

Bundan sonra yer alan iki mektup Paris'ten yazılmıştır. Tarihleri: 25 Ocak 1912, 20 Mart 1914. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Emine Semiye belki de, gizli politika işlerine karışan ilk Türk kadınıdır (1992: 212). İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ileri gelenlerinin tutuklanıp hapse atıldığı günlerde, iki aile dostu, Kâmil Paşa kabinesinden bazı kimseler tarafından Emine Semiye'nin de izlendiğini ve tutuklanabileceğini haber verir. Bunun üzerine, tutuklanmamak için Paris'e gider (Kurnaz 2007: 453-454). Elimizdeki mektupların tarihlerine baktığımızda onun 1912 ve 1914 tarihleri olmak üzere en az iki kez Paris'te bulunduğunu anlıyoruz (Kızıltan-Gençtürk 1993:46). Necla Neyyal'ın hatıraları da bu kanaatimizi desteklemektedir (Hürmen 2004:263-266, 273).

Necla Neyyal, Balkan Harbi sırasında gönüllü hastabakıcılık yapan Emine Semiye'nin, hastalar arasında siyasi propaganda yaptığı ve Tanin gazetesi dağıttığı için bu görevinden ayrılmak zorunda kaldığını belirttikten sonra, sözlerini şöyle sürdürür:

"O tarihte Emine Semiye Hanımefendi gene Paris'e gitmek üzere idi. Yola çıkmadan evvel kendisine,
"-Oralarda ne işin var kardeşim? Artık memleketinde otur, rahat et." dedimse de,
"-Yok yok, Paris'te ne kadar kalsam kârdır." diyerek İstanbul'dan ayrılmıştı. Sonradan Nişantaşı'ndaki evlerde, "Emine Semiye Hanımefendi korkmuş da Paris'e kaçmış." diye konuşulduğunu işittim. (Hürmen 2004: 272-273)."

Kaynaklar, Emine Semiye'nin dört yıl Paris'te ve iki yıl da İsviçre'de bulunduğunu, bu süre içinde psikoloji ve sosyoloji okuduğunu belirtirler. Taha

Toros, onun, Fransa ve İsviçre'de 7 yıl süreyle psikoloji ve sosyoloji eğitimi gördüğünü, daha sonraki yıllarda ve eşinden ayrıldıktan sonra Paris'te uzun süre yaşadığını ve ikinci kocası Reşit Paşa'dan oğlu Cevdet Lagaş (1897-1976)'ın siyasal bilimler öğrenimi sırasında yanında bulunduğunu belirtir (1992: 212). Yazar, kendisi bir yazısında “altı buçuk sene” (Emine Semiye 1926/1: 11), bir başkasında ise “yedi yıla yakın” (Emine Semiye 1926: 3) Avrupa'da yaşadığını söyler.

Onun, çeşitli zamanlarda yurt dışına çıktığı anlaşılmaktadır. Nigâr bint-i Osman, Hatıralarının 1908 Nisan'ındaki kısmında şunları yazar: “Semiye Hanımefendi, Berlin'de yaptırdığı ameliyatla büsbütün iyileştiğini yazdığı için, ben de tâliimi denemek istedim.” (1959: 61). Bu ifadelerden, Emine Semiye'nin bu tarihten önce Almanya'ya gittiği ve orada ameliyat olduğu anlaşılmaktadır.

Emine Semiye Selânik'ten İstanbul'a döndüğünde, artık Türkiye'de kalmak istememiş, Paris'teki dostu Madam Veran'ın yanında iki yıl kalarak Fransızca'sını ilerletmek istediğini, hatta yabancılar arasında munasip birisi çıkarsa evlenmek niyetinde olduğunu belirtmiştir (Hürmen 2004: 263). Necla Neyyal'ın hatıralarından, Emine Semiye'nin Madam Veran ile mektuplaşmaları sonucu Paris'e gittiği anlaşılmaktadır. Fakat, gidiş tarihi belli değildir. Yine, “tekrar Paris'e gittiği bir tarihte, Oniki Adalar İtalyanlar tarafından işgal edilmiştir. Eski kocası Reşit Paşa, o tarihte Cezair-i Bahr-i Sefid valisi olduğundan vilayet merkezi olan Rodos'ta bulunmaktadır. Adalar İtalyanların eline geçtikten sonra mahkemenin Rodos'ta bakılması mümkün olmadığından, Emine Semiye de İstanbul'a gelmiştir (Hürmen 2004: 265-266). Bu gelişin Paris'ten mi, yoksa başka bir yerden mi olduğu belli değildir. Fakat, konunun devamında yer alan, Necla Neyyal'ın “Bu seferki Paris dönüşünde” ifadesinden, Paris'ten geldiği anlaşılabilir.

Elimizde bulunan bibliyografik bilgilere baktığımızda, Emine Semiye'nin 3 Ağustos ve 30 Kasım 1908 tarihlerinde yayınlanmış yazısı bulunmadığını görüyoruz. Kıbrıslı Kâmil Paşa'nın üçüncü sadrazamlığı 7 Ağustos 1908'dedir. Ablası Fatma Aliye'ye yazdığı 24 Ağustos 1908 tarihli ilk mektubun yurt içinden yazılmış olması, onun bu tarihten sonraki bir zamanda yurt dışına çıktığını düşündürmektedir.

Paris'ten yazılan ilk mektup 25 Ocak 1912 tarihlidir. Burada yer alan “evvelki mektubumdaki” ifadesinden, ablasına daha önce de mektup yazdığı anlaşılmaktadır. Paris'te yakın dostu Madam Veran, onunla ilgilenmekte, gurbette olduğunu unutturmaya çalışmaktadır.

Madam Veran, Emine Semiye'nin fikri kişiliğinin oluşmasında etkili olan bir kişidir. Kocasını Fransız Miralay Veran kontrol subayı olarak görev yaparken Serez'de tanışmışlardır. Emine Semiye, onun kendi üzerlerindeki etkisini şöyle anlatır:

“Halka-i taassubdan kurtulamayarak senelerce müddet devam eden tahsil ve tetebbuâtım revolüsyoner olmağıma kâfi değildi. Fakat, Selânik'e, o

EMİNE SEMİYE'NİN ABLASI FATMA ALİYE'YE MEKTUPLARI

mukaddes şehre adım attığım günden beri medeniyete yaklaşmış oldum, üç buçuk senelik Serez hayatında ise, daima nâminı hürmetle yâd edeceğim bir kadın Madam Veran, bu fâzıl ve âlim Fransız, benim faydasız kalan tahsil ve tettebbuâtımı semere-dâr etti.

Dünyanın esrarengiz ukdelerini bana birer birer çözerek hayat ve hilkatin ne demek olduğunu öğretti. Vatan kurtarmak, milletin tealisine çalışmak yalnız ricale muhtas vazife olmadığına beni ikna etti. Sevdâ-yı hürriyetle ma'lûl olan kalbim nihayet, galeyan ettiğinden nazariyatımı tabikte cesûrâne davrandım.

...

Madam Veran her ikimizi de teşcî ediyor ve Paris'e her gidişinde bize memnu' kitaplar getiriyordu. Ben okuduklarımı tercüme ile refikama anlatıyordum. Bu sûretle Paris'teki Jön Türk kardeşlerimizin ahvâlından ikimiz de haberdar idik.

Ah, hiç unutamam! Bir gün refika-i hürriyetim pür-halecan nezdime gelmiş, bana Şûrâ-yı Ümmet gazetesini getirmişti. Yavaş sesle okumaya başladık. Oh, neler öğreniyorduk! Bizlerden -yani, nisvân-ı İslâm'dan- bahsediyordu. Refikam bana dedi ki:

- Bundan başka bir tane daha vardı; lâkin, biraderim arkadaşına vermiş; tekrar alıp sana getiremedim. Onun içinde: "Ey nisvân-ı İslâm! Sizler Kara Fatma kadar da mı olamıyorsunuz? O kadar ta'lim ve tahsiliniz neye yaradı? Niçin zindanlara hücum edip de pederlerinizi, arkadaşlarınızı, oğullarınızı kurtarmaya çalışmıyorsunuz? Sizin hurûşunuz ihtimal ki zâlimleri ürkütür!" cümlesi de var. Görüyorsunuz ya! Kadınlar da işe yarayabilirmiş!... Bu uğurda ölmeye azmetmedik mi? dedi. Ben cevap vererek:

- Bütün vicdanımızla! dedim.

- Öyle ise, artık beni ihtilâlcı yaptın, diye bana takaza etmeyeceksin... Ya vatanımız kurtulacak ve yahut... (sözünü ben ikmâl ederek):

- Biz de hamiyetli kardeşlerimizle beraber öleceğiz!" (Emine Semiye, Hürriyet Kokuları, s. 57-60; Emine Semiye, Şûrâ-yı Ümmet, 28 Kânûnı sâni 1324.)"

Emine Semiye'nin bu anlattıklarından, fikri yönden Madam Veran'ın verdiği yasak kitap ve dergilerden beslendiğini, yurt dışındaki Jön Türklerin yayınlarından bu yolla haberdar olduğunu, Şûrâ-yı Ümmet'teki bir yazıyı okuduktan sonra ateşli bir ihtilâlcı olmaya karar verdiğini öğreniyoruz. Emine Semiye yurt dışına çıkmak zorunda kaldığında Paris'te ona misafir olmuş, yardımını görmüştür. Emine Semiye'nin yazdığı bir mektuptan, Veran'ın eşinin mareşallığa denk gelecek en yüksek rütbeye yükseldiğini öğrenmekteyiz (Kızıltan- Gençtürk 1993: 46, 16/1). Emine Semiye'nin, Tan Gazetesi'nde yayınlanan ve Avrupalıların Osmanlı kadınları hakkındaki önyargılı ve yanlış bilgilerine yer veren bir yazıyı eleştirmek için ona 21 Mart 1896'da bir mektup yazdığını bilmekteyiz (Emine Semiye, Kalem Tecrübeleri).

Emine Semiye elimizdeki bu mektubunda Paris hakkında küçük bilgiler vermektedir. Şehrin havası ve yağsız yemekleri sağlığına iyi gelmiştir. Paris sokaklarında hızlı ve sağlıklı bir şekilde yürümektedir. Geçinmek pahalı değildir, ama özellikle Madam Veran ile birlikte gittiği kibar âlemlerinde giyim kuşam

Şefika KURNAZ

pahalıdır. Paris gelişmiş bir şehirdir. Ablasının da gelip oraları görmesini ister. Henüz müzeleri gezememiştir. O günkü fennin “makinalı kuşları” diye nitelediği balon sergisinden etkilenmiş ve “Yâ Rabbi, vatanımızın tembel olanlarının da gözlerini aç” diye yakarmıştır.

Paris'ten yazılan ikinci mektup 20 Mart 1914 tarihlidir. Madam Veran'ın kocası general, mesleğindeki en yüksek rütbeye terfi etmiş ve Umum Tunus Kumandanlığına atanmıştır. Emine Semiye, dostları adına sevinmekle birlikte, onlardan ayrılacağı için üzüntülüdür.

Osmanlı kadınlık tarihinin önemli isimlerinden Emine Semiye'nin ablası Fatma Aliye'ye yazdığı bu mektuplar, hem onların hayatı, kişiliği ve fikirleri hakkında bilgiler vermekte, hem de Osmanlı kadın hareketinin tarihine ışık tutmaktadır. Bu gibi tarihe mal olmuş kişilerin mektupları, kişisel bilgiler içermenin yanında, birer tarih belgesi özelliği de taşımaktadır.

MEKTUPLAR

I. MEKTUP

11 Ağustos 1324 (24 Ağustos 1908), Pazartesi.

İsmetlü Hemşirem Hanımefendi,

Nûr-ı hürriyet içinde nikab-ı zulmü yırtarak arz-ı didâr eden çehre-i mensi-i adalet elhamdülillah bugün hepimize tebessüm ediyor!. Şimdi herkes hakkını arayabiliyor.

Nâmını tebcil ile yâda mecbur olduğumuz pederimiz merhumun, mazinin siyahlıklarına gömülmüş bazı dikenli harekâtı ki... Ara sıra hürriyet-perverânın enzâr-ı i'tirazına battıkça... Bu âcize de, onun acısını kalbimin en derin noktasında hissederek muztarip olmuştum. Hiç olmazsa pederimizin âsâr-ı fazl u irfanını teşnegân-ı ümmete arz ve maarife olan hıdemât-ı kesîresini ibraz edecek olursak, ruh-ı mahzununu tebriye ve belimizi büken bâr-ı hicâbı da tahfif eyleyeceğimiz şübheden vârestedir.

Görüreceğimizin yerin tebeyyününe ve âcizeye ihbarına himmet buyurulması müstercadır.

Hemşireniz

Emine Semiye

II. MEKTUP

16 Teşrin-i evvel 1324/29 Ekim 1908, Perşembe, Edirne.

Muhterem Hemşirem Efendim,

Dün akşam dest-i i'zâz u ihtirâma aldığım inâyetnâmenizden âfiyetiniz haberlerine ne kadar mesrur oldumsa, nisvân-ı İslâm'ın düçar-ı tahkir edilmesi meselesine de o kadar canım sıkıldı. Ramazan gailisi, bayram telaşı, gazeteleri muntazaman okumaktan âcizeyi mahrum bırakıyordu.. Dün tek mil Tercüman-ı Hakikat'leri birer birer gözden geçirdim. Şûrâ-yı

EMİNE SEMİYE'NİN ABLASI FATMA ALİYE'YE MEKTUPLARI

Ümmet'leri de Âkil Paşa'nın gelini hanımefendi gönderdi. Sizin makaleler fevkalâde güzel. Âcize de bu yolda bir eser yazmıştım. Fakat araya bayram girmesiyle Yeni Edirne Gazetesi'ne gönderemedim. Neşr olunca takdim ederim. Tarihe olan vukufunuza, vuzûh-ı ifadenize çıkışabilmek herkesin haddi değildir. Bunu itirafla beraber makalât-ı âliyenizin kadınları müdafaa hakkındaki maânisini ancak havas anlayabilir. Sıbyanın ve muhadderâtın didiklendiği böyle fetretli bir zamanda avama karşı, "Ne yapıyorsunuz? Şer'-i şerife mugayir olan bu harekâtınızla vatanı ne büyük tehlikeye ilka ettiğinizin farkında mısınız?" Gibi şedidü'l-meal mukabeleler lâzımdır diyebilirim. Burada görüştüğüm ecnebilere kadınlara edilen mezâlim dolayısıyla Avrupa'nın Türkiye hakkındaki hüsn-i zannını tagyir etmekte olduğunu tessüflerle işittim! Fakat, böyle buhran zamanında, erkekler izhâr-i acz ederken, Cevdet Paşa'nın iki kızı ne yapabilirler?! Pazar, 22 Ramazan 1326 tarihli Şûrâ-yı Ümmet nüshalarında "İttihat ve Terakki Cemiyet-i Muhteremesine" ser-levhalı ve Selânik'ten "L. V." İmzalı bir makale nazar-ı dikkatimi celb etti. Bizden çok cesur davranmış! Fakat, erkek kalemine benziyor. Makalenin dercinden beri fenalıkların devamı, Cemiyet'e müracaattan da bir faide hâsıl olmadığını gösteriyor!!!

Resne kahramanı Niyazi Bey! – Zira, ona Osmanlı kahramanı demekten teeddüb ederim.- biraderinin mezâhim-i hayatına senelerce iştirak ederek vatanın halâsına çalışan Selma Hanımefendi'yi, o mücâhide-i şehîremizi tahkir ettiği zaman bütün haysiyet-i neseviyetim kırılarak müteessir olmuş, Cemiyet erkânından dört büyük zâta ehemmiyetli mektuplar yazarak protesto etmişim. Birinden mektup aldım. Bana cidd-i metânet tavsiye ediyordu. Diğer üçünden hâlâ cevap bekliyorum. Resne Kahramanı yahut Yelekli Baba'nın geyiği de Şehzadebaşı'nda seyrettirilerek mücib-i temettu' oluyormuş! İşimiz evliyâullahın himmetine kalmış!!! Cenab-ı Mevlâ muinimiz olsun!

Dün akşam Cemiyet eâzımından Filozof Rıza Beyefendi bizde idi. Benim kadar müteessir olan enişteniz Reşit Paşa mektubu ona da okumuş, kayınbiraderim Subhi Beyefendi de birlikte olarak uzun uzun konuşmuşlar. Nihayet, verilen karar mücebince, melfuf zarfı enişteniz yazdı. Avni Paşa'nın Ayşe Hanımefendi'ye gidip Tal'at Bey'i oraya çağırınız, hem de iki gün evvel haber gönderiniz; -zira, gayet meşgul olduğundan ele güç geçer, orada konuşup bir şeye karar veriniz. Filozof Rıza Beyefendi de İstanbul'a avdet edince gelip sizinle teşerrüf edecek ve müdafaa-i nisvan hakkında müzakerede bulunacaktır. Zaten, harici politikasının böyle mücib-i endişe bir zamanında irticâiyyûnun milletten intikam almak için, tabii evvelâ ez'af-ı mahlûkat olan Türk kadınlarına hücumları, büyük vezâif altında ezilen ricâlimizi şaşırtmış.. Bu hal, bizleri hâmisiz bırakmıştır!

Bütün gece keremnâmenizin muhteviyatını düşünerek, vücudum bir tekallüs-i asabî içinde kıvranıp büzüldü!... Bir çare arıyordum. Nihayet, Hukuk-ı Nisvan nâmı altında hafî bir cemiyet teşkil etmemize karar verdim. Eğer tasvip buyurursanız, siz orada baş olarak şâyan-ı itimat bulunduğunuz hanımları alınız, bizim Kadıköyü şubemizle birleşiniz, Selma Hanımefendi ile de istişare ederek onn tecârib-i vâkiasından istifade ediniz. Zaten, asıl Jöntürklük, biraderiyle kendisine muhikktir. İcra ettiğinizden bana da mâlumat vererseniz ben de ona göre burada bir şube teşkil eyler ve iktizasına göre hanımlardan iâne de toplayarak cemiyet-i nisvaniyemize yardım ederim. Oraca ne vakit bana ihtiyacınız olursa yazarsınız o

Şefika KURNAZ

zaman gelirim. Şimdi enişteniz göndermiyor. Benim de mafsallarındaki romatizma azıtmış bir halde... Edirne'ye geleli vücuduma ziyade semen geldi. Burada gezemiyorum. Ekseri oturmakla dem-güzâr olmaklığım tembellik hastalığımı getiriyor!

Camide bir mev'ize vermeniz için İstanbul merkezine iki defa yazmış, maatteessüf cevap alamamıştım. Bunun için size yazmayı münasip görmemiş, yalnız sizi mevlüde dâvet ettirmiştim. Sonra sizin va'z edeceğinizi işitince taaccübde kalmışsam da yine ümide düşerek teşrifinize intizar eylemiştim. Mevlüdümüzde birçok hanımlar, biz Fatma Aliye Hanım'ın va'zını dinlemek için uzak yerlerden geldik .. Ne olur hemşiresi bu ziyanımızı tazmin etse... diye bağırdılar! Hatta beş altı ulemâ hanımlar, içinizde bu cemaati memnun edecek sûrette söz söyleyeniniz yok mu? Diye cesaret de vermişlerse de boğazım iki tarafından sıkışmış... Başım da fena halde ağrıyordu! Mazeret beyan ettim. O gün gelip va'z etseydiniz kimse bir şey yapmayacak ve şiddetle alkışlanacaktınız.

Şimdi Jöntürklerden yüz yirmi kişilik yirmi gönüllü polisi müfrezeleri yapıyor. İnşallah bundan sonra fenalıkların önü alınır da, bizler de feminizim üzerine akd-i ittifak ederek cemiyet-i nisvaniemize hıdmet ve muaveneti ricalimize öğretmeye muvaffak oluruz.

Cevdet ve Reşit Paşa ile birlikte eniştem paşa hazretlerinin ellerinden ve eteklerinden öperek arz-ı tazimat ederiz. Enişteniz size de arz-ı ihtirâmat eyliyor. Ayşe, Nimet, İsmet Hanımların iştiyakla gözlerinden öperiz. Cevdet eteklerinizden öper (Leylî mekteptedir). Îtâ-yı cevaba tizce inayet buyursanız arıza-i cevabiyemin heman takdimine müsâraat edeceğimi arz u beyan eylerim efendim. Baki ellerinizden hürmetle öptükten sonra olanca iştiyakla sizi de der-âguş eylerim hemşirem efendim.

Hemşireniz

Semiye

Ayşe Hanım'ın sopası.. Mendik kızların baş örtüleri.. Teessüfatım arasında beni güldürttü.. Burada şık hanımlar başları şapkalı çocuklarıyla bayram tebrikine geldiler!. Şükür burası şimdilik sükûnetle!. Allah sizleri de nâil-i sulh u sükûnet buyursun...

Bayram telaşı arasında yazdığım bu arızamdaki karışıklığı mâzur u af buyurunuz efendim.

III. MEKTUP

12 Kânun-ı sâni 1327/25 Ocak 1912, Paris.

Muhterem Hemşirem Efendim,

Pek geç yazdığınız cevab-nâme-i kerimânenizi büyük bir meserretle yed-i tevkîre aldım. Zira, sizden haber alamamak, afiyetiniz dolayısıyla bizi endişede bırakıyordu.

Gözüme dair tekrar istifsarınız, yani beni düşünmeniz gurbet-zede kalbimi bilseniz ne kadar sevindirdi. Lütufkâr muhibbem Madam Veran'ın tekayyüdâtı ve nevâzişâtı mevkiimi gurbetlikten müberra kılıyorsa da, yalnızca pencerenin önüne çekildiğim zaman vatanımı ve

EMİNE SEMİYE'NİN ABLASI FATMA ALİYE'YE MEKTUPLARI

içinde bıraktığım sevgili kardeşlerimi hedef-i enzârım olan noktada aks-i hayallerini arayarak üzülüyorum.

Gözümün daha trende iken iyileştiğini ve bu haberin hemşireme serian bildirilmesini ilk mektubumla Nuhbe Hanımefendi hemşiremize yazmış olduğumdan tekrarına lüzum görmemişim. Müşarünileyha unutmuş olmalı.

Paris'in havası ve yağsız yemekleri gerek mideme ve gerek asabıma seri' bir hüsn-i tesir ettiğiinden elhamdülillah âfiyetim pek iyidir. Bir Parisli gibi sokakta hızlı ve zinde bir revişle yürümekteyim.

Buradaki âsâr-ı terakkiyatı gördükçe sizin de Paris'e seyahatinizi pek ziyade arzu ediyorum. İnşaallah gelerseniz hıdmetinizde bulunurum. Tabii muhibbem de hakkınızda ikram ve teshilat gösterir. Burada taayyüş pahalı değildir. Giyim kuşam biraz tuzlu... Bâhusus muhibbemle dahil olduğum kibar âleminde.

Evvelki mektubumla verdiğim malumattan bilmem memnun olmadınız mı? Ona dair bir fikir bile beyan etmiyorsunuz.

Henüz müzeleri gezemedim. Yalnız eraoylan yani makine ile uçan balonların sergisini görmüştüm. Bunların hepsi de harp nokta-i nazarından ihtirâ edilmiştir. Fünûn-ı hâzıranın bu makineli kuşlarını bir hiss-i istirkâb ile temâşâ ederek, "Ya Rabbi! Vatanımızın tembel evladlarının da gözlerini aç..." diye tazarruda bulundum.

Dükkân meselesinden dolayı verdiğiniz habere teşekkürler ederim. Lâzım gelenlere yazdım, fakat bunda bir yanlışlık olsa gerek. Eylül'den beri sütinim maaşını almıyordu, vergiye kesiyorlardı.

Peder merhumun âsârını tesellüm edeceğinize de pek sevindim, yalnız rica ederim Muhyiddin Bey'in şamatasına mağlup olmayarak âsârı teenni ve değeriyle satmağa lütf u himmet ediniz. Bu aralık matbuatta revaç yoktur. Acele hiç caiz değildir. O kıymet-dâr âsâr emin olunuz ki, durdukça para edecektir.

Eniştem paşa hazretleriyle sizin muhterem ellerinizden, sevgili kızlarımın gözlerinden öperim.

Bâkisi âfiyet-nâmelerinizin sık sık irsaline inayet buyurmanızı istirham eylerim muhterem hemşirem.

Hemşireniz
Emine Semiye

Yeni adres: Madame la Generale Veran Loui Bethome 34 Paris-France

IV. MEKTUP

20 Mart 1914, Paris.

Sevgili ve Muhterem Hemşireciğim,

Pederimizin mânevi hayatına yeni bir revnak vermek üzere kaleme aldığımız eserinizden dolayı bütün samimiyetle sizi tekrar tebrik ederim. Henüz onu okumağa vakit bulamadım. Mütâlaadan sonra bu husustaki fikir ve teşekkürâtımı arz edeceğim.

Şefika KURNAZ

Elhamdülillah, doktorun ikinci tertibinden çok faide görmüşsem de, üç haftaya kadar sevgili ve müşfik madam Veran'ımdan müfârekat edeceğim cihetle teessürden mütevellit olarak yine o menhus baş ağrısıyla verenij beni muztarip etmeğe başladı.

Jeneral Veran umum Tunus Kumandanlığına nasb olundu. Burada şimdi mareşallık olmadığı için rütbesi son dereceye irtifa etti. Artık şapkasına beyaz tüy takacak. Madam Veran da zevci gibi mesrur. Dostlarımın bu sürûruna samimane iştirak tabii ise de, müfârekatimizdeki mecburiyet acısı bir yıldırım süratiyle zaten mariz bulunan vücudumu pek sarstı!

Bundan sonra kerem-nâmelerinizi şu adrese göndermek lazımdır:

Madame Emine Semie 14 Loui de l'Hotel de Ville (Hotel du Beanjoluis) Paris-France

Eniştem paşa hazretleriyle sizin muhterem ellerinizden öperim efendim.

Hemşireniz

Emine Semiye

Madama selam ederim.

Kaynaklar

- AŞA, Emel (1993), *Fatma Aliye Hanım (Hayatı-Eserleri-Fikirleri)*, İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- ÇAKIR, Serpil (1994), *Osmanlı Kadın Hareketi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- EMİNE SEMİYE (tsz.), *Hürriyet Kokuları*, Milli Kütüphane., Yazma. A 4664.
- , *Kalem Tecrübeleri*, Milli Kütüphane., Yazma. A2685.
- , (1926), "Medeni Muâşeret", *İzler*, sayı 21, 1 Kânun-ı sâni 1926.
- , (1926/1), "Emine Semiye Hanımefendi'nin Mecmuamıza Mektupları", *İzler*, sayı 9, 18 Mart 1926.
- ESEN, Nükhet (2000), "Bir Osmanlı Kadın Yazarın Doğuşu", *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları, Ağâh Sırrı Levend Hâtıra Sayısı*, vol.24, Harvard: 115-120.
- HÜRMENT, F. Rezan (2004), *Münevver Bir Türk Hanımı Ressam Naciye Neyyal Hanımefendi'nin Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları*, 2. baskı. İstanbul: Pınar Yayınları.
- KIZILTAN, Mübeccel (1990), "Öncü Bir Kadın Yazar: Fatma Aliye Hanım", *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları, Fahir İz Armağanı I.*, vol. 14, Harvard: 283-322.
- , -Tülay GENÇTÜRK (1993), *Atatürk Kitaphğı Fatma Aliye Hanım Evrakı Katalogu I*, İstanbul.
- KURNAZ, Şefika (1996), *II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını*, İstanbul: MEB Yay.
- , (2007), "Emine Semiye'nin Siyasal Portresi", 39. *ICANAS, 10-15 Eylül 2007, Bildiri Özetleri Kitabı*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu: 453-454.
- , (2007), "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Öncü Kadın Yazar: Emine Semiye", *Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu, 25-27 Nisan 2007*, Erzurum, Basılmamış bildiri.
- TOROS, Taha (1992), *Mazi Cenneti*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- TUNCOR, Ferit Râgıb (1969), "Emine Semiye", *Önasya*, c. IV, sayı 41, Ocak, s. 16.